

Aktivitetsoversigt for medlemsåret 2011-2012

Foredragsaften den 26. marts 2012 – TANKER OM LIVET OG DØDEN: 'Min Mor er Død!'

Det blev en oplevelse lidt ud over det sædvanlige, da Landsforeningen *Liv&Død* d. 26. marts 2012 var vært for en foredragsaften med Anne Linnet, Ritt Bjerregaard, Christine Antorini og Hanne-Vibeke Holst.

De fire veninder har alle mistet deres mor inden for de seneste år og har beskrevet forløbet før, under og efter i bogen 'Min Mor er Død!'. Det var med baggrund i netop denne bog, at *Liv&Død* havde sat kvinderne stævne denne aften til en snak om sorg og savn.

Smukke rammer og en sikker hånd

De mere end et hundrede gæster i IDAs smukke mødecenter på Kalvebod Brygge i København blev mødt af fire både veloplagte og velforberejede foredragsholdere, der – på trods af det lidt dystre emne – var klar til en livlig snak og til at øse af deres tanker og erfaringer omkring, hvad det er, man som voksen kvinde mister, når ens mor er død og borte.

Først skulle aftenens hovedpersoner dog introduceres. Det klarede ledende overlæge og tidligere formand for Det Ethiske Råd Ole J. Hartling, der samtidig er medlem af Landsforeningen *Liv&Døds* bestyrelse, og som med sit vid og lune væsen fik lagt kimen til kvindernes levende fortællinger, der fulgte kort efter.

Fortællingerne blev styret med sikker hånd af den erfarne journalist og tidligere Tv-vært Lene Johansen. I første del af den intense foredragsaften sørgede hun for, at alle fire kvinder fik fortalt deres meget personlige historier om, hvordan det havde været at miste sin mor.

En alvorlig, sjov aften

Efter pausen fik hun veninderne til at dykke lidt dybere ned i nogle af de mange problemstillinger og dilemmaer, der kan opstå i forbindelse med døden i den nærmeste familie. I denne del gjorde de fire kvinders sobre men på samme tid afslappede – og ikke mindst meget humoristiske – tilgang til døden sit til, at der blev plads til hele følelsesspektret blandt publikum.

Ligesom veninderne er meget forskellige, havde deres mødre også haft vidt forskellige livs- og dødsforløb. Samtidig var der stor spændvidde i den måde, som de fire kvinder håndterede såvel de praktiske som de mere følelsesmæssige aspekter af deres mødres død og begravelse eller bisættelse.

Liv&Død Prisen

I 2011 blev *Liv&Død Prisen* uddelt for første gang i forbindelse med Landsforeningen *Liv&Døds* 130 års jubilæum. Prisen uddeles hvert år til en person eller en organisation, som i det offentlige rum på en højnefaldende måde har været med til at nedbryde tabuet om døden.

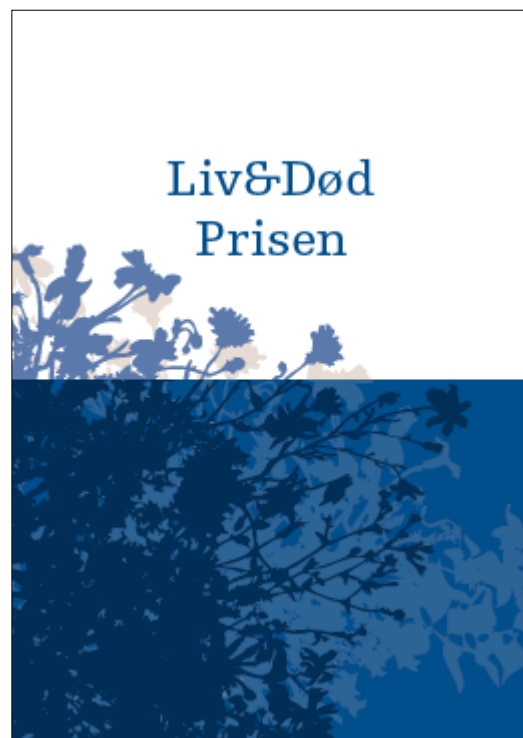
I 2011 gik *Liv&Død Prisen* til journalist Anders Agger for hans arbejde med programserien 'Sømanden og Juristen', hvor han er med i den sidste tid og de sidste timer af to menneskers liv.

Liv&Død Prisen blev op til uddelingen markedsført på flere forskellige måder. Umiddelbart efter repræsentantskabsmødet udsendte vi blandt andet en pressemeddelelse, og information om Prisen blev lagt på *Liv&Døds* hjemmeside, www.livogdoed.dk

Liv&Død Prisen 2012

Man kan læse mere om *Liv&Død Prisen 2012* på vores hjemmeside, hvor man også kan finde indstillingsskemaet. Vi vil som sidste år sende orientering om Prisen til relevante foreninger, samarbejdspartnere og netværk. Herudover vedlægger vi allerede i dag en flyer, der fortæller om Prisen, når vi sender f.eks. 'Min Sidste Vilje' eller andet materiale ud på bestilling.

Prisoverrækkelsen sker ved en reception på Nikolaj Plads 27 i København den 19. september 2012.

Kulturnatten i København

Endnu engang holdt vi åbent hus i Funebariet under Kulturnatten, der i 2011 fandt sted fredag den 14. oktober. På trods af den lave aften temperatur bevægede i alt 488 personer sig ud i det københavnske aftenliv og ind i varmen hos Landsforeningen *Liv&Død*.

Aftenens tema 'Døden i Kunsten' bød på en dukketeaterforestilling om døden, en fotoudstilling om begravelser, og en kunstner som malede på urner og en kiste. Den rustvogn, som var parkeret udendørs, tiltrak også mange nysgerrige, der denne aften kunne spørge bedemændene Bjarne, Mette og Henning om alt mellem himmel og jord.

Gode oplevelser i gæstebogen

Vores gæstebog er vidne til de oplevelser, som vores gæster fik i løbet af aftenen:

"*Dejligt at se Funebariet igen efter flere års forløb. Mads Henum var hyggelig at samtale med*" skriver Hans fra Greve. Kunstneren Mads Henum malede et nyt låg til den kiste, som er fast udstillet i Funebariet. "*Jeg er ikke helt tilfreds med den nuværende udsmykning på kistelåget, derfor maler jeg et nyt*", fortalte Mads Henum. Tre malede urner blev det også til i løbet af Kulturnatten.

Mange benyttede lejligheden til at få en snak med Mads om 'Min Sidste Vilje', som han har udfyldt og lagt i sin kiste. 'Min Sidste Vilje' er et dokument, hvor man kan fortælle om sine ønsker og tanker i forhold til sin egen begravelse.

”Tusind tak for det fine diplom og gavekortet. Vi kommer igen næste år!” skriver Pia, mor til Magnus på 12 år. Magnus var vores æresgæst og fik overrakt et diplom og et gavekort. Syv år i træk har han besøgt Funebariet på Kulturnatten. Både mor og søn tegnede denne aften på de kister, som var opstillet til formålet i Funebariets børnerum.

”Dødspændende”, ”god udstilling”, ”exciting” og ”skøn udstilling” er nogle af de reaktioner, som Trille Skjelborgs fotoudstilling om begravelser (se mere nedenfor) og selve Funebariet gav. Selvom døden stadigvæk er et tabubelagt emne, udtrykte mange glæde over den måde, som man kommer omkring emnerne død og begravelser i Funebariet.

Store, måbende og eftertænksomme øjne eller udbrud som ”Nøøøj, det var godt!” var reaktionen på Teater Kapoks dukketeaterforestilling ’Requiem – en dødscaharet med dukker’. Det var tydeligt, at forestillingen havde sat mange forskellige følelser i gang hos publikum.

I Landsforeningen Liv&Død er vi glade for den positive interesse, som vores gæster har vist os – og vi glæder os til at byde velkommen til Kulturnatten i København i 2012.

Funebariet

Lydmontagen med titlen ’Jeg mistede en klassekammerat – lydmontage om børn og unge der mister’ vil vi nu tilbyde til skoleklasserne fra 7. klasse og opefter samt til konfirmanderne som en del af rundvisningen i Funebariet. Montagen er lavet af Kenn Carlsen, som er kendt for sit arbejde med andre lydmontager, blandt andet ’Livet omkring døden’. Montagen, som han har lavet for os, er på 14 minutter.

Særudstilling i Funebariet

Fra marts og frem til august 2011 var vi vært for særudstillingen ’Relikvie mortum’ i Funebariet. Udstillingen indeholdt kunstner-bemalede kister. Vi brugte og omtalte udstillingen i de mange rundvisninger, som vi havde i den periode. Vi ved også, at enkelte decideret kom ind for at se særudstillingen. Som en del af Kulturnatten 2011 søsatte vi derfor endnu en særudstilling, ’Memento mori’, som er en fotoudstilling med billeder om død og begravelser. Det er fotografen Trille Skjelborg, der står bag udstillingen.

Udstillingen er et udsnit af fotografens arbejde de seneste år, hvor hun blandt andet har fokuseret på emnet død og begravelse. En lang række af hendes billeder optræder således i bøgerne ’Når den elskede dør - en hilsen til den efterladte’ og ’Det sidste kapitel – en bog om begravelser’. Udstillingen åbnede d. 28. september 2011 og kan endnu ses i Funebariet.

Igen flere besøgende

Besøgstallet i Funebariet er i lighed med sidste år stadig stigende. I det forløbne år har vi blandt andet haft besøg af ældregrupper, plejehjemsansatte, kirkegårdsansatte, sorggrupper og konfirmander.

Det er dog fortsat social- og sundhedsskolerne, der bruger os mest, mens det er blandt gruppen af yngre mennesker som konfirmander og skoleklasser fra 7.-9. klasse, at vi har oplevet den største stigning i antallet af gæster.

Besøgstallene for de seneste tre år ser således ud:

2009: i alt 1467

2010: i alt 1852

2011: i alt 2742

I 2012 har vi i årets første fem måneder budt velkommen til 711 gæster.

Min Sidste Vilje - en specialudgave til Rigspolitiets udsendte

Rigspolitiet har et tæt samarbejde med Forsvaret og er i den forbindelse blevet opmærksomme på deres udgave af 'Min Sidste Vilje'. I 2011 blev vi derfor kontaktet af Rigspolitiet med henblik på, at de gerne vil indgå et samarbejde om en speciel udgave af 'Min Sidste Vilje' til de medarbejdere, som de sender ud på missioner i konfliktområder.

Rigspolitiet udsender i alt, hvad der svarer til 75 årsværk pr. år. Specieludgaven af 'Min Sidste Vilje' er trykt i Rigspolitiets blå farve og i samme format som Forsvarets, nemlig A5.

Landsforeningen Liv&Død er nu på Facebook

Det er nu også muligt at gå på nettet og "synes godt om" Landsforeningen Liv&Død. Foreningen er nemlig nu at finde på Facebook. Det er der flere gode grunde til.

De seneste tal viser, at over tre millioner danskere har en profil på det populære sociale netværk. Selvom ikke alle er aktive på deres profil i det daglige, er der alligevel stor sandsynlighed for, at det er dér danskerne er, når de er på nettet.

Vores eksisterende hjemmesider nedprioriteres ikke – men Facebook er endnu en indgang for de personer, der ønsker de services eller den information, der allerede ligger på disse sider.

Samtidig er det tanken, at Liv&Døds Facebook-side skal give alle danskere mulighed for at komme i dialog omkring de emner, som vi tager op på siden. Via den såkaldte væg vil vi således skabe et online forum, hvor de besøgende kan diskutere relevante emner omkring død og begravelse – med os og med hinanden. Liv&Døds Facebook-side vil også blive brugt til at dele nyheder om vores fagområde, arrangementer og formål – og om Funebariet. Sammenlagt er det med til at øge synligheden af Foreningens arbejde og er på længere sigt forhåbentlig med til at bryde tabuet omkring døden.

Historiske højdepunkter nu på skrift og på nettet

I anledning af Foreningens 130 års jubilæum valgte vi i 2011 at fordybe os lidt i den spændende historie, som Foreningen har bag sig. Vi har i den forbindelse sammenfattet nogle små historier fra hvert årti, siden Foreningen blev grundlagt.

Historierne er blevet lagt på hjemmesiden løbende, og de udgør nu tilsammen en fyldestgørende tidslinje for Foreningens første 130 år. Til hvert årti hører en historie om selve årtiet samt to historier om begivenheder, som skete indenfor årtiet. Ud over tidslinjens korte historier er der også lagt lidt længere og mere uddybende historier ud på hjemmesiden.

Kommunikation og PR via forskellige kanaler

I løbet af året har vi haft lejlighed til at fortælle om Landsforeningen *Liv&Død* og om vores arbejde i flere forskellige sammenhænge.

Radio24syv

Den 12. januar 2012 fik vi en mulighed for at være med i Radio24syv, som er en landsdækkende radiokanal ejet af Berlingske Tidende. Her fik direktør Mogens Balling lejlighed til at fortælle lidt omkring Funebariet og om Landsforeningen *Liv&Død*, og det endte med at blive en bred og interessant snak om livet og døden. Udsendelsen kan stadig høres på følgende link: www.kortlink.dk/azgu (interviewet starter ca. 30 minutter inde i udsendelsen og varer ca. 20 minutter).

Artikel 'Døden er en del af livet'

Sundhedsportalen ZaniCura, www.zanicura.com, kontaktede os sidst på året i 2011 for at høre, om vi ville bidrage med en artikel. Portalen er en gratis platform og en portal, som samler viden for sygeplejersker, sosu-assistenten og sosu-hjælpere, elever og studerende. På portalen kan man også deltage i læring og dialog med fokus på omsorg og sygepleje.

ZaniCura ville gerne have os til at bidrage med en artikel, der skulle handle om, hvad man som sundhedspersonale bør vide ved dødens afslutning. Hvilke problemstillinger oplever vi, når døden er indtrådt? Er der viden, som sundhedspersonalet kunne tilegne sig og dermed forbedre forløbet for de efterladte? Og hvordan oplever vi samarbejdet mellem de fagprofessionelle og os som forening omkring den døende?

Vi greb naturligvis den gode mulighed for at profilere Landsforeningen *Liv&Døds* arbejde, og vi leverede en artikel, som blev lagt på portalen ZaniCura den 1. december 2011. Artiklen kan findes på dette link: www.kortlink.dk/azgy. Artiklen kan også læses på *Liv&Døds* hjemmeside.

Sund Rådgivning på Grønnegadecentret i Hillerød

Den 28. februar 2012 deltog sekretariatschef Kirsten Søndergaard i Grønnegadecentrets månedlige arrangement Sund Rådgivning med et oplæg under emnet 'Min Sidste Vilje'. Målgruppen var ældre mennesker, hvoraf mange selv havde ønsket et oplæg om emnet døden. Kirsten Søndergaard deltog med et tilsvarende indlæg for et år siden, ligeledes i Grønnegadecentret der ligger i Hillerød.

Announce om Funebariet

I Magasinet Skolen nr. 1, februar 2012, var der et stort tema om lejrskoler og skolerejser. Vi havde i den forbindelse indrykket en annonce om Funebariet.

Efterfølgende har vi som beskrevet ovenfor oplevet en pæn stigning i antallet af besøgende folkeskoleelever i Funebariet.

Gør det nemmere at tale om døden

Besøg Funebariet – Danmarks eneste videncenter for død og begravelse

Vi kommer alle i kontakt med døden. Og vi glemmer ofte, at børn kan opleve døden fra en tidlig alder og stå helt uforstående, når et nærtstående familiemedlem dør. Derfor har børn og unge gavn af viden om døden.

I Funebariet kan man få svar på mange af de spørgsmål, der melder sig, når det drejer sig om døden.

- Hvad sker der, når man dør?
- Hvad laver bedemanden?
- Hvad kan man lægge med i kisten?

Et besøg kan være en god og håndgribelig start på en dialog om livet og døden. Mange lærere og præster besøger Funebariet med deres klasser i forbindelse med en temauge eller konfirmationsforberedelsen. Læs mere og se billeder fra Funebariet på vores hjemmeside www.livogdoed.dk eller ring og bestil en rundvisning på tlf. 33 36 49 70.

Funebariet
Videncenter for død og begravelse
Nikolaj Plads 27, 1067 København K
Tlf.: 33 36 49 70
E-mail: info@livogdoed.dk

LANDSFORENINGEN
LIV&DØD

Støtte til Børns Vilkår

Vi har for tredje år i træk valgt at give et økonomisk bidrag som støtte til Børns Vilkår, da vi mener, at deres arbejde med især sorggrupper giver rigtig god mening og hænger godt sammen med arbejdet i Liv&Død.

Den økonomiske støtte bruges af Børns Vilkår til to vigtige aktivitetsområder: Rådgivning af børn og unge på Børnetelefonen samt rådgivning og støtte til børn i sorggrupper, som har mistet forældre eller søskende.

Børns Vilkår har i øjeblikket 13 samtalegrupper for børn i sorg rundt omkring i Danmark. Disse sorggrupper er gratis at deltage i, hvilket gør, at vi uden problemer kan henvise til dem. Børnene mødes med professionelle rådgivere, der hjælper børnene til at komme videre med deres liv på trods af deres store tab. Sorggrupperne har eksisteret siden 2000, og som noget nyt tilbyder Børns Vilkår nu også hele familien et forløb i sorggrupper.

Børns Vilkår benytter også Funebariet. I årets løb har de været på besøg med fire sorggrupper bestående af børn, der alle har mistet en mor eller far. De seneste to sorggrupper, der har besøgt os, havde også deres nærmeste familie med, enten deres mor eller far, samt et par søskende. Vi er utrolig glade for, at Børns Vilkår bruger os, og at de synes, at et besøg i Funebariet også kan give mening for børnene i bearbejdning af deres personlige sorg.

Repræsentantskabsmøde

Landsforeningens øverste myndighed er Repræsentantskabet. Den 27. april afholdt Foreningen sit årlige repræsentantskabsmøde. På mødet blev der blandt andet valgt et nyt medlem, nemlig Gitte Lunding Johansen, centerleder i Kulturcentret ASSISTENS, VidensPædagogisk AktivitetsCenter, VPAC, København.

To repræsentantskabsmedlemmer udtrådte jf. vedtægternes § 4 stk. 5, som blandt andet siger følgende: "Ingen person kan vælges som repræsentant efter sit fyldte 66. år."

Repræsentantskabet tog derfor afsked med både Kurt Hansen og Torben Brøgger, som begge har været medlem af repræsentantskabet i mange år, henholdsvis 20 og 14 år.

Det nye repræsentantskab består af:

- Inge Nesgaard, arbejdsmarkedschef, Aalborg (formand)
- Stig Lynghøj Nielsen, advokat, Hørsholm (næstformand)
- Jørgen Secher, selvstændig, Kolding
- Michael Hviid Jacobsen, professor, ph.d., Aalborg Universitet
- Ole J. Hartling, ledende overlæge, Vejle Sygehus
- Lilian Zöllner, centerchef, Center for Selvmordsforskning, Odense
- Vibeke Iversen, kontorchef, Københavns Kommune
- Connie Engelund, direktør, Holmegårdsparken, Charlottenlund
- Ane Bonderup, afdelingsleder, Palliativ Afdeling, Århus Universitetshospital
- Tove Kirsten Krogh, AF-chef, Aalborg
- Helle Timm, centerleder, Palliativt Videncenter, København
- Christian Juul Busch, hospitalspræst, Rigshospitalet, København
- Mette Raunkiær, lektor, Sygeplejerskeuddannelsen, København og forsker ved Palliativt Videncenter, København

- Karen Marie Dalgaard, forsker ved Palliativt Videncenter, København
- Hanne Aagaard, assisterende distriktsleder, Rebild Kommune
- Jette Søe, leder af Region Hovedstadens rehabiliteringshospital Montebello, Spanien
- Gitte Lunding, centerleder i Kulturcentret ASSISTENS, VidensPædagogisk AktivitetsCenter, VPAC, København

Traditionen tro mødtes repræsentantskabet først til årsmødet, hvor der i år var to emner på programmet:

Før frokost holdt Mette Raunkiær et oplæg om projektet 'Livet og døden for ældre etniske minoriteter på plejehjem og i eget hjem i Københavns Kommune'. Et spændende projekt, der er beskrevet i rapporten 'Forestillinger om og erfaringer med døden blandt ældre med etnisk minoritetsbaggrund og deres pårørende'.

Eftermiddagens emne var 'Min Sidste Vilje'. Bestyrelsen havde bl.a. valgt eftermiddagens tema med baggrund i, at vi i Landsforeningen *Liv&Død* hvert år på bestilling udsender rigtig mange eksemplarer af 'Min Sidste Vilje'. I 2011 udsendte vi således 3.000 stk. Herudover bliver der udfyldt og indsendt ca. et eksemplar om dagen via netudgaven på www.minsidstevilje.dk

Vi oplever i Landsforeningen *Liv&Død* fortsat en stor interesse for at få 'Min Sidste Vilje' tilsendt, flere udfylder den på nettet, og mange fagfolk bestiller den. Derfor er det nyttigt med jævne mellemrum at vurdere, om der er grobund for justeringer eller forbedringer.

Til at diskutere dette havde vi sammensat et panel med fem deltagere, der alle var inviteret til at komme med et kort indlæg om emnet ud fra egne erfaringer, holdninger m.m. De fem paneldeltagere var følgende:

- Helle Thomsen, leder af Plejecenter Fuglsanggården, Grenaa
- Steen Bonde Christensen, sygehuspræst, Skejby Sygehus
- Jens Bertel Rasmussen, advokat og autoriseret bobestyrer, Svendborg
- Anne-Mette Bruun, bedemand, Begravelse Danmark, Esbjerg
- Ole Hartling, ledende overlæge, Vejle Sygehus og bestyrelsesmedlem i Landsforeningen *Liv&Død*

Det blev til i alt fem spændende oplæg, alle med udgangspunkt i deltagernes forskellige oplevelser og erfaringer. Michael Hviid Jacobsen, professor, ph.d., Aalborg Universitet og bestyrelsesmedlem i Landsforeningen *Liv&Død*, styrede og samlede op på debatten.

Inden paneldeltagerne fik ordet, nævnte Michael en række udsagn, som Sekretariatet har modtaget fra nogle af de, der netop har valgt at få 'Min Sidste Vilje' tilsendt; udsagn som alle sætter nogle refleksioner i gang i forhold til, hvorfor det kan være godt også selv at udfylde 'Min Sidste Vilje':

- *"Mine forældre havde gjort klart for familien, hvad de ønskede. Det gjorde tingene meget nemmere, da de gik bort. Jeg forstår ikke helt, hvorfor man ikke vil forholde sig til døden. Personligt synes jeg, det er en befrielse. Før i tiden var jeg meget bange for døden. Da jeg besluttede at tage fat om emnet og skrev mine ønsker ned, fik jeg en utrolig indre ro. Nu behøver jeg ikke bruge mere tid på emnet og kan koncentrere mig om selve livet."* (Gitte, 49 år)
- *"Da jeg manglede min kones ønsker efter hendes pludselige død, vil jeg gerne kunne forberede mine efterkommere."* (Anonym, ældre mand)
- *"Jeg vil gerne hjælpe min ægtefælle og/eller mine børn med de svære ting, når jeg ikke er mere. Står netop med alle problemerne i anledning af min fars død - og det ønsker jeg ikke andre skal prøve!!"* (Anonym)

Sekretariatet samler nu op på den spændende debat og ser, hvad vi med fordel kan ændre, sådan at vores udgave af 'Min Sidste Vilje' bliver endnu bedre.

Mere information om Landsforeningen Liv&Døds aktiviteter

Du kan altid orientere dig om vores tiltag og aktiviteter på hjemmesiden www.livogdoed.dk, hvor du også kan finde mere information om repræsentantskabet og bestyrelsen. På hjemmesiden kan du downloade eller bestille eksemplarer af vores pjecer og brochurer. Du er naturligvis også altid velkommen til at kontakte os på tlf. 33 36 49 70 eller via e-mail på info@livogdoed.dk.

